

Madame Blavatsky

– Boris de Zirkoff 1953

Na de dood van Madame Blavatsky in Londen op 8 mei 1891, greep de wereldpers de gelegenheid aan en verdiepte zich in haar leven en haar geschriften.

De commentaren waren van tweeërlei aard: sommige hielden vast aan de sensationele kant van haar leven, andere gaven een onpartijdige evaluatie. Ik wil hier bijvoorbeeld een groot deel uit het dagblad *New York Tribune* van 10 mei 1891 gebruiken als introductie voor dit studieonderwerp, omdat het aantoont dat de huidige waardering voor de betekenis van Mme Blavatsky niet veel veranderd is sinds de tijd dat ze leefde. Dat is gemakkelijk te begrijpen als men zich herinnert dat Mme Blavatsky haar hele leven gestreden heeft tegen dogmatisme. En degenen waarvan de belangen verbonden zijn met dogma's worden gevaarlijke tegenstanders als die dogma's ter discussie worden gesteld.

Het zich ontdoen van vooroordelen gaat heel langzaam, vooral als zij voortkomen uit machtige belangen en organisaties. Maar we kunnen hopen dat een objectieve houding het voor iedereen mogelijk maakt om Mme Blavatsky te zien in een juist perspectief.

De *New York Tribune* van 1891 is voorspellend omdat deze naar waarheid schrijft: *'Er zijn maar weinig vrouwen in onze tijd die zo miskend en belas-*

terd zijn als Mme Blavatsky, maar ook al houdt die kwaadsprekerij en onwetendheid hardnekkig stand, veel wijst er op dat het werk van haar leven zich zal bewijzen, dat het duurzaam zal zijn en bij zal dragen aan het algemeen welzijn.'

Het leven van Mme Blavatsky was opmerkelijk, maar we gaan het nu niet hebben over haar wederwaardigheden. Het moet voldoende zijn te kunnen zeggen dat zij zich gedurende bijna twintig jaar gewijd heeft aan de verspreiding van leringen waarvan de grondbeginselen van het hoogste ethische niveau zijn. Het moge utopisch lijken voor sommige denkvermogens om in de 19^e eeuw de grenzen tussen rassen, nationaliteiten, kasten en vooroordelen van sociale klassen af te breken en om die geest van broederlijke liefde in te prenten die het grootste deel van de Leraren voorschreef in de 1^e eeuw; de verhevenheid van dat doel kan alleen ontkend worden door hen die het christendom verwerpen.

De les die zij steeds weer aangaf was datgene waar de wereld de meeste behoefte aan had en heeft: de noodzakelijkheid om het zelf te beheersen en te werken voor anderen.

Mme Blavatsky zei dat de regeneratie van de mensheid gebaseerd moet zijn op altruïsme. Daardoor was zij in overeenstemming met de grootste denkers, niet alleen van onze tijd, maar van alle tijden; en zij was ook in harmonie met de sterkste spirituele stromingen van deze tijd; dat gaan we nu meer en meer waarnemen. Daardoor alleen al hebben haar leringen er recht op om spontaan en serieus benaderd te

worden door allen die invloeden respecteren die tot doel hebben de rechtvaardigheid van het altruïsme aan te tonen.

In nauwe samenhang met de cultus van universele broederschap bracht zij nog een belangrijk ander werk tot stand. Niemand van haar generatie, kan men wel zeggen, heeft meer gedaan om de schatten aan gedachtegoed, wijsheid en oosterse filosofieën die lang verzegeld waren, te heropenen. Zeker heeft niemand meer gedaan om die diepgaande eeuwige wijsheidsreligie, uitgewerkt door de doordringende diepzinnige denkwijze van het oosten, te doorgronden en om die oude literaire werken aan het licht te brengen, waarvan de onderwerpen en de diepgang de westerse wereld, opgevoed met het enge idee dat het oosten niets anders op het gebied van speculatieve gedachten had voortgebracht dan grofheden en kinderachtigheid, versteld hebben doen staan. De kennis die zij zelf had van de oosterse filosofie en het oosters esoterisme was zeer groot. Geen enkele oprechte denker kan daaraan twifelen na haar twee voornaamste werken te hebben gelezen. Eerlijk gezegd leidden haar stappen daarheen waar slechts weinigen haar konden volgen, maar de toon en de strekking van al haar geschriften waren zinvol, vitaliserend en stimulerend. De les die zij steeds weer aangaf was datgene waar de wereld de meeste behoefte aan had en heeft: de noodzakelijkheid om het zelf te beheersen en te werken voor anderen. Ongetwijfeld is die instelling niet naar de smaak van hen die de cultus van het ik aanhangen en waarschijnlijk heeft zij weinig kans om algemeen geaccepteerd te worden, om maar te zwijgen over de universele toepassing. Maar de man of de vrouw

die vrijwillig elk persoonlijk doel en elke persoonlijke ambitie opgeeft om zulke gevoelens te bevorderen, heeft zeker recht op respect, zelfs van diegenen die totaal niet in staat zijn gevolg te geven aan de oproep tot een hoger leven.

Het werk van Mme Blavatsky heeft al vrucht gedragen en het lijkt voorbestemd om in de toekomst nog meer opmerkelijke en heilzame gevolgen voort te brengen. Waarnemers van onze tijd hebben allang ontdekt dat de manier van het tegenwoordige denken er in veel richtingen door beïnvloed is. Meer menselijkheid, een tolerantere opvatting, een geneigdheid naar diepgaander onderzoek van filosofieën uit de oudheid hebben een direct verband met de leringen waarover we spreken. Mme Blavatsky laat haar sporen in onze tijd na en haar werken zullen haar volgen. Zij zelf heeft haar tocht volbracht en zij rust na een uitputtend leven. Maar haar persoonlijke invloed is niet nodig voor de voortzetting van de grote taak waaraan zij zich heeft gewijd. Die zal zijn weg vervolgen door de invloed van de gegeven aanzet en op een dag, ook al is dat niet nu meteen, zullen de verhevenheid en de zuiverheid van het doel, de wijsheid en de draagkracht van haar leringen volledig erkend worden en de herinnering aan haar zal de waarde krijgen waarop zij recht heeft.

Wanneer de geschiedkundige van de toekomst onpartijdig naar het huidige culturele tijdperk zal kijken, zal hij voor H.P. Blavatsky een vooraanstaande plaats reserveren, - die zo onbegrepen aard waarvan de definitieve biografie nog geschreven moet worden, in het licht van een passender onderzoek en vanuit een veel omvangrijker perspectief. Welke andere vrouw zou er

ook maar over gedroomd hebben om alleen rond de wereld te gaan reizen, lang vóór het tijdperk van de spoorwegen en andere transportmiddelen – in de jaren 1850 en 1860 – zoals H.P. Blavatsky dat deed, die ongeveer twintig jaar door India, Tibet, het Nabije Oosten, Japan, Canada, de Verenigde Staten, Mexico en Europa zwierf en ook nog door haar geboorteland Rusland?

Zij voelde aan dat het haar opdracht was om te bewijzen dat de grondbeginselen van alle religies en alle exoterische, oude of moderne filosofieën van de eerste tot de laatste, allemaal weerklanken zijn van de oorspronkelijke eeuwige wijsheidsreligie.

Na haar lange reizen en avonturen in het oosten, kwam ze aan in New York in 1873 en begon daar in het Engels te schrijven terwijl die taal nog moeilijk voor haar was. Vanaf die datum wordt haar leven een verbazingwekkend voorbeeld van een totale toewijding aan een ideaal, in weerwil van de aanvallen, de moeilijkheden en het onbegrip waarvan zij het doelwit werd.

De geschiedenis van H.P.B. is te complex om nu verder op in te gaan, maar voor een onbevooroordeeld denkvermogen is zij onvergelijkbaar fascinerend en zal zij ongetwijfeld diepzinnige filosofische en psychologische beschouwingen oproepen. De invloed van haar bekendste boeken, *Isis Ontsluierd*, *De Geheime Leer* en *De Stem van de Stilte* is tot het moderne denken en idealisme doorgedrongen, zowel in het oosten als in het westen, alhoewel

die invloed gewoonlijk indirect en miskend is. Zij voelde aan dat het haar opdracht was om te bewijzen dat de grondbeginselen van alle religies en alle exoterische, oude of moderne filosofieën van de eerste tot de laatste, allemaal weerklanken zijn van de oorspronkelijke eeuwige wijsheidsreligie.

'Ik heb geprobeerd aan te tonen,' schrijft zij, *'dat de boom van kennis, zoals de waarheid zelf, er Een was, en dat ondanks het verschil van vorm en kleur van de bladeren die gedragen worden door de twijgen, de stam en de hoofdtakken altijd die van de oude boom waren'.*

'Haar taak,' zegt Alvin B. Kuhn in zijn proefschrift voor de Columbia Universiteit, was om *'de hele wereld van de oudheid te verlossen van de moderne beschuldiging van bijgeloof, grove onwetendheid en kinderlijke verbeelding'*. Dat is de reden waarom zij de theosofische beweging heeft opgericht, in de hoop dat de mensheid de fundamentele eenheid van ethische grondbeginselen en dezelfde spirituele doelen die door alle religies heen lopen zou herkennen, en ook het feit dat de mensheid een ondeelbaar geheel is en de broederschap van die mensheid een realiteit is.

Het werk van H.P.B. was uniek omdat zij de grote inspanning op kon brengen van een scherp en beeldend denken, om de verbanden van de leringen aan te tonen en de oosterse en westerse filosofieën samen te vatten en hun fundamentele eenheid aan te tonen, zoals zij dikwijls zei. Zij viel het op de loer liggende dogmatisme van de orthodoxe religies moedig aan en zij bestreed de kwezelarij en de vooroordelen met een pen waarvan de bijtende en scherpe humor niets ontzag. De uitwerking van haar geest en haar missie op de wereld van de laatste vijfenze-

ventig jaar is enorm geweest, zelfs al wordt dat niet erkend. Zo'n erkenning ontwikkelt zich altijd langzaam; de aard en de kenmerken van grote spirituele en intellectuele gidsen blijken tegengesteld aan een snelle acceptatie van de onmetelijke sublieme dienst die zij bewijzen.

De details van het persoonlijke leven van H.P. Blavatsky zullen alleen de student of de bewonderaar van haar werk interesseren. Wel belangrijk (of het zou belangrijk moeten zijn voor de toekomstige historicus of voor de onpartijdige observator, bij de toekomstige poging om licht te werpen op een sociaal opbouwend werk) is het effect dat voortkwam uit het onderricht van esoterische filosofie in de oudheid, dat zij aan het licht bracht in de moderne intellectuele sfeer. Dat effect is bijna ongelooflijk, als men het verband legt, waar mogelijk, met de feiten die er mee samenhangen en als men de documenten in beschouwing neemt die het bewijzen.

Laten we snel enige van die feiten onderzoeken. De moderne wetenschap, die zich toespitst op intra-atomisch onderzoek en op het ontdekken van atomische energieën, heeft zijn oorsprong, kan men zeggen, in de diepgaande straling en vacuüm-onderzoeken, die een keerpunt vormden, van Sir William Crookes. Deze voortreffelijke wetenschapper was een intieme vriend van H.P. Blavatsky en een invloedrijk lid van de theosofische beweging in Engeland rond 1880. Hij haalde veel van zijn inspiratie uit de geschriften van H.P.B. Elke moderne wetenschapper erkent de grote verdienste van Crookes voor het openen van nieuwe gebieden in het wetenschappelijk onderzoek. Hij was ook één van de weinige wetenschappers die

de intellectuele moed had om bezig te zijn met psychische onderzoeken.

De onafhankelijkheid van India is voor een groot deel te danken aan het werk van H.P. Blavatsky en Colonel Henry S. Olcott. Mme Blavatsky had veel invloed op de geest van Gandhi die haar ontmoette en door haar aangemoedigd werd om zijn eigen heilige hindoe-geschriften te gaan onderzoeken en te gaan werken voor zijn geboorteland. Dat staat in de autobiografie van Gandhi. De theosofische beweging speelde een zeer belangrijke rol in India, waar twee van de eerste medewerkers van H.P.B., Alan O. Hume en A.P. Sinnett, maar vooral de eerste van deze twee, tot de voornaamste voorstanders behoorden bij de oprichting van het Congres van India.

De snelle vooruitgang op het gebied van psychisch onderzoek, gebaseerd op strikt wetenschappelijke observaties waarvan de werken van Dr. Rhine van de Duke University de werkelijkheid onder de aandacht van het grote publiek hebben gebracht is de oogst van het derde doeleinde van de Theosophical Society: 'het bestuderen van de onverklaarde wetten van de natuur en de latente vermogens in de mens'.

Ook de vriendschap die bestond tussen H.P.B. en Colonel Olcott met één van de grootste Amerikanen aller tijden, de wetenschapper Thomas Edison, die in 1878 toetrad tot de TS, kunnen we niet negeren.

Bij de personen die contact hadden of correspondeerden met H.P. Blavatsky en waarvan ze het denken beïnvloed heeft, kunnen we de grote Franse astronoom Camille Flammarion noemen en Dharmapala Hewavitarna, de boeddhistische leraar die jaren in het oosten en in het westen werkte en die gezien kan worden als één van de voor-

naamste hervormers van het moderne boeddhisme: de roeping van zijn leven was het resultaat van advies van H.P.B. om het Pali te gaan bestuderen en zijn leven te wijden aan de heropleving van de Dhamma.

We voegen ook Maspéro toe, de befaamde Franse egyptoloog, en Lord Tennyson, geïnspireerd dichter van wereldformaat, die een deel van zijn inspiratie uit *De Stem van de Stilte* haalde; Garibaldi, de grote Italiaanse patriot en een aantal anderen waarvan het leven beïnvloed werd en veranderde dankzij contact met haar. Zij onderwees de illusionaire aard van de materiële wereld, de onderliggende eenheid van materie en beweging, van substantie en energie, van materie en bewustzijn, het bestaan van onzichtbare werelden die de zichtbare en tastbare wereld doordringen, de oneindige deelbaarheid van substantie, het bestaan van persoonlijkheden die de menselijke intelligentie en het bevattingsvermogen transcenderen, de immense oudheid van de mens, de afwisseling van de continenten, het aanwezig zijn in het menselijke bewustzijn van onverklaarde psychische, intellectuele en geestelijke vermogens, de omzetting van chemische elementen, de universaliteit van de cyclische wet in de natuur, de periodieke belichaming van alle evoluerende entiteiten door de impuls van karmische actie, ofwel de wet van oorzaak en gevolg, de ingeboren goddelijkheid van de mens en zijn spirituele oorsprong, de onverbreekelijke eenheid van alles wat is en de universaliteit van evolutionaire groei vanaf het subatomische tot aan het kosmische.

Op het moment zijn de leringen die zij geput heeft uit de voorraadkamers van de eeuwige oude wijsheidsreligies

geassimileerd door de wetenschap en maken ze er deel van uit of zijn op weg om in de wetenschappelijke, religieuze of psychologische gedachten te integreren. Sommige van die ideeën worden gemakkelijker herkend dan andere; er zijn er die nog wachten op een experimentele verificatie, andere winnen aan bewijs en vestigen zich als nieuwe grondbegrippen in een nieuwe orde van de dingen, in een wereld die droomt van de totale integratie van het hele mensenras in een broederschap, onder de hoede van een filosofie van geestelijk en nobel leven, en van een diepgaande kennis van de natuur.

Elf jaar na de publicatie van *Isis Ontsluierd*, waarin zij bezig was met de moeilijke carrière van het redigeren en schrijven van ontelbare artikelen voor tijdschriften, om maar niet te spreken over haar rol als gids en raadgeefster voor de diverse theosofische afdelingen, schreef H.P.B. haar meesterwerk: *De Geheime Leer*. Het was een verdere ontwikkeling van wat zij al gezegd had in *Isis Ontsluierd* en bevatte besprekingen over antropologie, astronomie, natuurkunde, filosofie, archeologie, religie en vele andere onderwerpen, die allemaal op de tijd vooruit waren. Het boek wilde voornamelijk een synthese geven van oosterse en westerse filosofie en terug gaan naar de oerbronnen van een universele kosmische wijsheid. Zij zei: *‘Wij moeten de hogere vermogens ontwikkelen van intuïtie en geestelijk inzicht, en door het combine-*

ren van wetenschap en religie, kunnen het bestaan van het goddelijke en de onsterfelijkheid van de menselijke geest aangetoond worden als in een meetkundige stelling’. Zij benadrukte steeds het idee dat *‘de wijsheid alleen gezocht moet worden om de broederschap en de vooruitgang te kunnen dienen en niet om de wijsheid zelf’*.

‘De Theosofie in haar ogen,’ schreef Alvin Kuhn, *‘was een poging tot een wetenschappelijk altruïsme’*.

Midden in een tijdperk van denken waarin zich voor onze ogen een meedogenloze strijd afspeelt tussen het zieltogende materialisme van een afstervend tijdperk en de spirituele visie van een nieuwe tijd die ontwaakt, raden we de lezer en de student aan de geschriften van H.P.B. zorgvuldig te onderzoeken. Zij bevatten een gericht plan over de manier van denken voor de komende eeuwen, een schets van de toekomstige wereldorde, aanwijzingen en suggesties voor grotere zuiver wetenschappelijke veroveringen, een krachtige boodschap om de statische religies van nu nieuwe levenskracht te geven en een visie over de latente mogelijkheden en weldoende krachten in de mens, die, als ze weer tot leven worden gewekt en gebruikt worden, de mensheid kunnen leiden van onwetendheid naar wijsheid en uit de schaduw naar het licht.

Uit: *Le Lotus Bleu*, februari 2004
Vertaling: FvI

We hebben alle redenen om aan te nemen dat we ons
in een universum bevinden dat doordrongen is van leven.

George Wald (Nobelprijswinnaar)